

Dwa zabytki średniowiecznej broni białej
z Bojszowa na Górnym Śląsku

Two relics of medieval cold steel weapons
from Bojszów, Upper Silesia

Abstract: These short remarks are devoted to the discovery of two cold steel weapons, an iron falchion and a javelin head, which were found nearby Bojszów in Upper Silesia. The relics can be dated to the period of the Late Middle Ages.

W 1974 r. do zbiorów Działu Archeologii Muzeum w Gliwicach trafiły dwa ciekawe okazy broni białej – żelazny kord i grot oszczepu. Według skąpych przekazów na zachowanych metryczkach, na zabytki natrafiono przypadkowo w lesie w okolicach Bojszowa, pow. Gliwice, podczas prac związanych z sadzeniem nowego drzewostanu.

Pierwszy z zabytków to żelazny kord, o długiej, jednosiecznej głowni, zwężającej się jednostronnie w kierunku sztychu i trójkątnym przekroju (ryc. 1). Ostrze jest zachowane niekompletnie; pierwotnie zapewne szersze, obecnie wyraźnie zwężone u podstawy, z licznymi drobnymi ubytkami przykrawędnymi.

Trzpień rękojeści sztabkowaty, wyodrębniony, z jednej ze stron spłaszczony, z drugiej wklęsły, rozszerzający się ku końcowi. U szczytu trzpienia jeden koncentryczny i dwa półokrągłe otwory, wyodrębniające krótki, rozdwojony pręt, stanowiące pierwotnie mocowanie kapturkowatej głowicy. Na powierzchni trzpienia owalne otwory po walcowych nitach do obustronnego mocowania okładzin, a na końcu, u nasady głowni zachowany dodatkowy owalny otwór po brakującej, chroniącej dłoń lub zabezpieczającej okładziny bocznej tarczce. Zachowana długość kordu – 47 cm, w tym długość głowni – 34,7 cm, szerokość maksymalna głowni – 2,8 cm, a grubość – ok. 0,5 cm. Sztabkowaty trzpień ma długość 12,5 cm i szerokość do ok. 2,4 cm. Waga – 183 g.

Kordy o podobnej konstrukcji, z głowicami kapturkowatymi, zaklasyfikowane zostały przez L. Marka do typu I (Marek 2008, 46-49). W zbiorach polskich znajduje się kilka egzemplarzy broni tego typu, często o nieznanym pochodzeniu. Pomimo iż zabytek z Bojszowa według polskiej nomenklatury bronioznawczej zakwalifikować należy jako kord, to obecny, wąski kształt głowni zbliżony jest bardziej do niektórych okazów noży czy pugińców nożowych znanych z terenu Śląska, m.in. z gliwickiego Rynku czy Ostrówka

Ryc. 1. Kord żelazny z Bojszowa: 1 – widok ogólny; 2 – zbliżenie rękojeści. Fot. R. Zdaniewicz.

Fig. 1. Iron falchion from Bojszów: 1 – general view; 2 – grip close-up. Photo by R. Zdaniewicz.

w Opolu, pow. *loco* (Wachowski 1984, 15, ryc. 2:A-F; 2011, 65, ryc. 67:e). Należy zaznaczyć, że pierwotnie zabytek mógł mieć jednak szerszą głownię, być może nawet o formie zbliżonej do okazu kordu z Muszkowic, pow. Ząbkowice (Marek 2006, 190, ryc. 1:a; 2008, 47-78, ryc. 42:a-b). Elementem łączącym te dwa zabytki jest przy obecnym stanie zachowania jedynie sposób ukształtowania rękojeści.

Obecność sztabkowatego trzpienia, który pojawia się jako element konstrukcyjny noży bojowych i kordów ok. połowy XIV w., sprawia, iż zapewne na ten okres można ustalić dolną granicę użytkowania okazu z Bojszowa (Marek 2006, 27). Popularność tego typu broni w XV w. pozwala na rozszerzenie jego datowania przynajmniej na to stulecie.

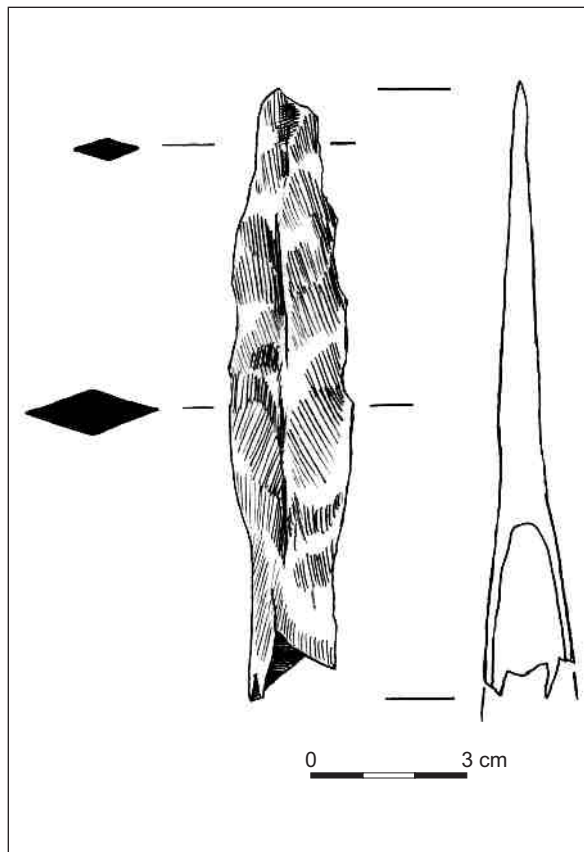
Drugi z zabytków odkryty w Bojszowie to grot oszczepu z tulejką, o romboidalnym przekroju liścia (ryc. 2). Liść grotu jest lekko ułamany i posiada ubytki na krawędziach. Po obu stronach zaznaczona grań. Tulejka, o owalnym przekroju, zachowała się fragmentarycznie, jedynie w partii przyliściowej. Obecna długość zabytku wynosi 10,5 cm, przy czym długość liścia – 8,1 cm, a jego szerokość maksymalna – 2,3 cm. Zachowana część tulei ma średnicę 1,5-1,7 cm. Waga zabytku – 53,6 g.

Podobny datowany na okres wczesnego średniowiecza grot został odkryty w Międzyrzeczu, pow. *loco* (Kurnatowski 1961, ryc. 16:1). Fakt, iż grot bojszowski znaleziono wraz z kordem, świadczyłby jednak raczej o jego młodszej metryce. Groty późnośredniowieczne o nieco innych kształtach, lecz z zachowaną tuleją, odkryte zostały w Siedlątkowie, pow. poddębicki (Kamińska 1968, 60, tabl. XIV, ryc. 8-9) oraz Czeszowie, pow. trzebnicki (Marek 2008, 91, ryc. 128:b). Zabytki te datowane są na schyłek XIV i XV w. Niewykluczone, że grot z Bojszowa pochodzi również z tego okresu.

Niestety, trudno powiązać zabytki z Bojszowa z konkretnymi akcjami zbrojnymi. Niewykluczony jest jednak związek tych zabytków z Husytami. W 1430 r. wojska husyckie wkroczyły na Górny Śląsk, opanowały

Gliwice i stąd grabiły i plądrowały okoliczne wsie i majątki (Lipowicz 1972, 178-179). Rejzy te mogły dotknąć również oddalonego zaledwie kilka kilometrów od Gliwic Bojszowa.

Radosław Zdaniewicz

Ryc. 2. Żelazny grot oszczepu z Bojszowa. Rys. R. Polackiewicz.

Fig. 1. Iron javelin head from Bojszów. Drawing by R. Polackiewicz.

Bibliografia

- Lipowicz M.
1972 *Echa ruchu husyckiego w Gliwicach*, Zeszyty Gliwickie 9, s. 175-182.
- Kamińska J.
1968 *Siedlątków, obronna siedziba rycerska z XIV wieku*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi 15, s. 16-88.
- Kurnatowski S.
1961 *Rozwój Międzyrzecza w świetle badań archeologicznych z lat 1954-1958*, [w:] *Z przeszłości Międzyrzecza*, red. S. Kurnatowski, J. Nalepa, Poznań, s. 61-181.
- Marek L.
2006 *Średniowieczne i nowożytne kordy ze Śląska*, AMM II, s. 189-206.
2008 *Broń biała na Śląsku XIV-XVI wiek*, Wrocław.
- Wachowski K.
1984 *Militaria z grodu na Ostrówku w Opolu*, [w:] *Studia nad historią wczesnopolskiego Opolu*, red. B. Gediga, Wrocław, s. 11-112.
2011 *Funkcja Rynku w świetle zabytków metalowych*, [w:] *Archeologia gliwickiego Rynku*, red. M. Michnik, J. Piekalski, Gliwice-Wrocław, s. 57-68.